

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:4 – Sayı:11- Şubat 2020

koynunda büyüdük

ATATÜRK DÖNEMİ'NDE TÜRK ARKEOLOJİSİ TURKISH ARCHAEOLOGY IN ATATÜRK PERIOD

DOI: 10.33404/anasay.649449

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article^{1*}

Şükrü ÜNAR^{**}

ÖZ

Arkeoloji, insanın eski çağlarda oluşturduğu maddesel ürünleri incelemek suretiyle geçmişimizi aydınlatmaya çalışan bilim dalıdır. Türkiye topraklarındaki kazı çalışmalarının temeli XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti Dönemi'nde başlayan bilimsel, siyasi ve askeri amaçlar doğrultusunda yapılan seyahatler ile atılmıştır. Arkeoloji bilimi Avrupa kıtasında doğmuş ve gelişmiş bir bilim dalıydı. Bu nedenle Türkiye topraklarında yapılan ilk arkeolojik kazılar yurt dışından gelen yabancı arkeologlar tarafından yürütülmüştü.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde Anadolu topraklarında yabancı bilim insanları tarafından temelleri atılan Türk Arkeolojisi, Türkiye Cumhuriyeti Döneminde M. Kemal Atatürk'ün çabaları ile büyük bir gelişme göstermiş ve Avrupa ile rekabet edebilecek seviyeye ulaşmıştır. Türk Arkeolojisini geliştirmek için Cumhuriyetin ilk yıllarında M. Kemal'in emriyle 1931 yılında Türk Tarih Kurumu, 1934 yılında Türk Arkeoloji Enstitüsü gibi kurumlar kurulmuştur. Kalifiye eleman sıkıntısını gidermek için önce İstanbul Üniversitesi'nde Arkeoloji

1- Makale Geliş Tarihi: 21. 11. 2019 Makale Kabul Tarihi: 04. 01. 2020

* Bu çalışma 18-21 Mart 2014 tarihinde gerçekleştirilen I. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu'ndaki sözlü bildirinin genişletilerek yeniden düzenlenmesi ile oluşturulmuştur.

** Dr. BURDUR/Merkez, sukruunar@gmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0724-5265>

Kürsüsü kurulmuş daha sonra 1936 yılında Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi açılarak eğitim alanındaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır. Bu eğitim kurumlarında çalıştırılmak üzere yurt dışından özellikle Nazi Almanya'sından kaçan Musevi kökenli bilim adamları Türkiye'ye davet edilmiştir.

Bu makale Atatürk Dönemi olarak adlandırılan 1923-1938 yılları arasında Türkiye topraklarında Türk bilim insanları tarafından yürütülen kazı çalışmaları ile bu kazı çalışmalarının Türk arkeolojisine olan katkılarını ortaya koymaya çalışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Arkeolojisi, Atatürk Dönemi kazılar, Ahlatlıbel, Alacahöyük.

ABSTRACT

Archeology is a branch of science aimed to enlighten our past by means of researching the physical products formed by the mankind during the old ages. The foundations of archeology on the lands of Turkey go back to the second half of the XIXth century when travel activities started in the Ottoman State for scientific, political and military purposes. Archeology was born originally in Europe and got developed there from. That is why the initial archeological excavations conducted in Turkey had been performed by foreign archeologists.

Turkish Archeology, which was initiated by foreign scientists towards the end of the Ottoman State has flourished and achieved a great leap during the young days of Turkish Republic with the efforts of M. Kemal Atatürk and elevated itself into a favorable position to compete with Europe. During the initial stages of the Republic, with the instructions of M. Kemal, Institution of Turkish History and Turkish Archeology Institution were established in 1931 and in 1934, respectively. In order to resolve the need of qualified personnel an Archeology bench was formed at Istanbul University and then Faculty of Letters was established in 1936 to cope with the improvement of educational shortages. Scientists of Jewish origin running from Nazi Germany were invited from abroad to teach in these Educational entities.

This article will attempt to reveal the contributions of the excavations carried out by Turkish scientists on Turkish soil between 1923-1938, which was called the Atatürk period.

Keywords: Turkish Archeology, Excavation works during Atatürk's Era, Ahlatlıbel, Alacahöyük.

Türk Arkeolojisi'nin Doğuşu ve Gelişimi:

Arkeoloji, insanın eski çağlarda oluşturduğu maddesel ürünleri incelemek suretiyle geçmişimizi aydınlatmaya çalışan bilim dalıdır. Bu bilim gerek içeriği ve gerekse konuları bakımından bir yandan insan bilimleri, öbür yandan tarih ile yakından ilgilidir. Ülkemizde çeşitli uygarlıklara ait kalıntıların varlığı daha XVI. yüzyıldan itibaren Avrupalı gezginlerin dikkatini çekmiş ve XVIII. yüzyılda eski eserlerle ilgilenen kişilerce Anadolu'nun değişik yerlerine seferler yapılmıştır (Özkan 2009: 1; Arsebük 1983: 66).

Türkiye topraklarındaki kazı çalışmalarının temeli XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti Dönemi'nde başlayan bilimsel, siyasi ve askeri amaçlar doğrultusunda yapılan seyahatler ile atılmıştır (Muşmal 2009b: 11-12). Türkiye topraklarında yapılan ilk arkeolojik kazı çalışmaları yurt dışından gelen yabancı arkeologlar tarafından yürütmüştür. Çünkü arkeoloji bilimi Avrupa kıtasında doğmuş ve gelişmiş bir bilim dalıydı; Avrupalı zengin tüccarların, antikacıların ve soylu ailelerin eski eserler gösterdikleri yoğun ilgi ve alaka bu bilimin gelişmesine yol açmıştır. Bizde ise arkeolojinin bir bilim olarak gelişmesi ve Avrupa seviyesine çıkması oldukça yavaş ilerleyen, çok sayıda engellerle karşılaşılan zorlu bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan ekonomik sıkıntıların, uzun ve yorucu savaşların gerek Osmanlı yöneticilerini gerekse de halkı yıpratması, arkeoloji biliminin gelişmesine ve eski eserlerle ilgili çalışmalar yapılmasına engel olmuştur. Osmanlı Devleti yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen eski eserlerini korumak ve yurt dışına kaçırılmasını engellemek için çalışmalarda bulunmuş, müzeler kurulmuş ve eski eserler toplanarak koruma altına alınmaya çalışılmıştır.

XIX. yüzyılın ilk yarısından Cumhuriyetin ilk dönemine kadar Türkiye topraklarında yabancı bilim insanları tarafından yapılan önemli araştırmalar ve kazıların bazıları şunlardır: 1827 yılında Alman Schulz, Doğu Anadolu bölgesinde araştırmalar yapmıştır (Arsebük 1983: 68-69; Özkan 2009: 31). 1834 yılında Ch. Texier, Hattuşaş/Boğazkale'yi keşfetmiştir (Arsebük 1983: 68-69). 1835 yılında W. Hamilton, Alacahöyük'ün önemli bir yerleşim yeri olduğu konusuna dikkat çekmiştir (Arsebük 1983: 68-69). 1857 yılında C.T. Newton, Bodrum'daki Mausoleum'da kazılara başlamış, yaptığı çalışmalar sonucunda ele geçirdiği buluntuları İngiltere'ye kaçırmıştır. 1870 yılında H. Schliemann,

antik Truva'yı önce kendi başına ve sonra çeşitli aralıklarla olmak üzere 1893 yılına kadar W. Dörpfeld ile birlikte kazılar yapmıştır. 1866 yılında R. Popp-
lewell Priene'de, O. Rayet ile A. Thomas ise 1872-1873 yıllarında Didima'da çalışmışlardır (Arsebük 1983: 68-69).

1878-1886 yılları arasında K. Humann ile A. Conze Bergama'da çalışmalar yapmışlar ve buradaki anıtsal yapıyı Almanya'ya kaçırmışlardır. 1899 yılında T. Wiegand Milet'te kazılar yapmıştır. 1895 yılından itibaren Avusturyalılar Efes'te çalışmışlardır. 1879 yılında H. Rassam Van'da (Toprakkale'de) kazı yapmış, bu çalışmaları 1898 yılında Alman araştırmacılar W. Belck ile C.F. Lehmann-Haupt sürdürmüştür (Piotrowski 1973: 395). Toprakkale'deki araştırmaları 1916 yılında Rus bilim adamları N. Marr ve J. Orbeli sürdürmüştür. 1899 yılında Van Tilkitepe W. Belck tarafından kazılmıştır. 1878-1881 yılları arasında Kargamış'ı İngilizler kazmaya başlamıştır. 1882-1894 yılları arasında C. Humann, F. Von Luschan ve R. Koldewey Zincirli'yi kazmışlardır.

1901 yılında Alman Gustav ve A. Koerte kardeşler Gordion'da kazılara başlamışlardır. 1894 yılında E. Chantre, 1907-1912 yılları arasında J. Garstang Sakçagözü'nde kazı çalışmaları yapmışlardır. 1911 yılında R. Campbell-Thompson, D.G. Hogarth ve C.L. Woolley Karkamış'ta kazılar yapmışlardır. 1925 yılında B. Hrozny Kültepe'de kazı çalışmaları yapmıştır. Yabancı bilim adamları tarafından Osmanlı topraklarında başlatılan ilk kazılar Türk Arkeolojinin gelişimine çok fazla katkı sağlamamıştır. Çünkü bu kazılar geçmişin gizemini aydınlatmaya yönelik değil, Osmanlı topraklarındaki eski eserleri kendi ülkelerine kaçırma çabası içinde yapılmıştır.

Osmanlı topraklarında yabancı bilim insanları tarafından başlatılan bu kazılar Osmanlı yöneticilerini eski eserlerin korunması ve yurt dışına çıkarılmasının engellenmesi için çeşitli çalışmalar yapmaya zorlamıştır. Osmanlı Devleti Döneminde ilk arkeoloji faaliyetleri müze ve müzecilik kökenli faaliyetler sonucunda başlamıştır. Kazılarda ve değişik yollar ile ele geçirilen eserler İstanbul'da açılan ilk Osmanlı müzesi olan Müze-i Hümayun'da toplanmaya başlanmıştır (Özdoğan 2011: 190-191; Esin 1997: 60-61).

İstanbul'da açılan bu müze Türk Arkeolojisi'nin gelişimi için önemli bir adım olmuştur. Türk Arkeolojisi için dönüm noktası olan asıl gelişme ise 1881 yılında ilk Türk Müzecisi ve İlk Türk Arkeologu olan Osman Hamdi Bey'in Müze-i Hümayun Müdürü olarak atanmasıyla birlikte Osmanlı topraklarında

kazı çalışmaları yapmaya başlaması olmuştur (Mansel 1948: 14; Mumcu 1963: 72; Özdoğan 2001: 15; Şahin 2007: 116; Çetin 2007: 117; Yıldızturnan 2007:310; Koşay 1932: 8-9; Çal 1990: 16). Otuz yıl boyunca Müze-i Hümayun Müdürlüğü yapan Osman Hamdi Bey gerek yabancı kazılarda devlet temsilcisi olarak çalışması gerekse de kendi yaptığı kazılardaki çalışmaları ile Türk Arkeolojisi'nin temellerini atmıştır (Epikman 1973: 25; Şahin 2007: 120-121; Yıldırım- vd 2002:1101; Önder 1977: 8; Muşmal 2009a: 32; Salgırlı 1989: 58; Arık 1941: 835). Osman Hamdi Bey Türk Arkeolojisi'nin geliştirmek ve müzeye doğrudan eser kazandırmak için Nemrut, Myrina, Kyme, Lagina, 1887 yılında Lübnan'ın Sayda, Sidon, Sur gibi şehirlerinde kazılar yapmış. Bu kazılar sonucunda gün İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenen içerisinde ağlayan kadınlar ve İskender Lahit'inin de yer aldığı 20 lahit bu kazılar sonucunda müzeye kazandırmıştır (Yıldırım-Martal 2002: 1101; Özgüç 1975: 110-111; Çığ 2006: 210; Özdoğan 2011: 196-197).

Osman Hamdi Bey, Türk Arkeolojisini ve Müzeciliğini geliştirmek için bir okul açmayı düşünmüş ancak bu düşüncesini gerçekleştirememiştir. Eğer Fransa Louvre Müzesinde açılan arkeoloji okuluna benzer bir okul Osmanlı toprakları içinde açılabilseydi, Türk arkeolojisi ve Türk müzeciliği günümüzdekinden çok daha farklı boyutlarda olabilirdi (Özgüç 1975: 111). Osman Hamdi Bey'in vefatı üzerine müzeler müdürlüğüne kardeşi Halil Edhem Bey'in ile Türk Arkeolojisi'nin hızlı gelişimi kesintiye uğramadan devam etmiştir (Çınaroğlu 2010: 48; Özgüç 1975: 113; Özdoğan 2011: 198). Halil Edhem Bey 1910 yılında başladığı bu göreve yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde de devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nin yıkılmasından sonra Anadolu topraklarında kurulan Türkiye Cumhuriyeti Dönemi'nde Türk, Arkeolojisi M. Kemal Atatürk'ün çabaları ile gelişmiş ve Avrupa'yla rekabet edebilecek seviyeye ulaşmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında M. Kemal'in emriyle 1931 kurulan Türk Tarih Kurumu, 1934 yılında İstanbul Üniversitesi'ne bağlı olarak açılan ve daha sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji bölümü olacak olan Türk Arkeoloji Enstitüsü gibi kurumlar kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda Türk Tarih Kurumu'nun tüzüğüne eklenen "Türk tarihini aydınlatmaya yarayacak vesika ve malzemeyi elde etmek için icap eden yerlere taharri, harf ve keşif heyetleri göndermek" ibaresi dördüncü maddenin "C" fıkrası ile Türk Tarih Kurumunun arkeolojik kazılar yapmasının önünü açmıştır (Özgüç 1975: 114; Özgüç 1982: XII).

Mustafa Kemal Atatürk Döneminde yetişmiş elaman sıkıntısı sorunu yaşanmaktaydı. Kalifiye eleman sıkıntısını gidermek için önce İstanbul Üniversitesi açılmış daha sonra 1936 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi açılarak eğitim alanındaki eksiklikler giderilmeye çalışılmış, bu eğitim kurumlarında çalıştırılmak üzere yurt dışından özellikle Nazi Almanya'sından kaçan Musevi kökenli bilim adamları Türkiye'ye davet edilmiştir (Özdoğan 2001: 37-38; Esin 1997: 62-63).

Mustafa Kemal'in girişimleri kısa sürede sonuçlar vermeye başlamış ve ilk Türk arkeologları yetişerek, ilk Türk kazılarını başlatmışlardır. 1932-1938 yılları arasında Ahlatlıbel, Gavurkale ve Alacahöyük kazıları başlamış, Atatürk bu kazılarla yakından ilgilenmiştir. Türk Tarih Kurumu'nun başlattığı bu kazıların sürekliliğini sağlamak ve ekonomik sıkıntılar yaşamasını engellemek isteyen M. Kemal kendi kurduğu vakfından Türk Tarih Kurumu'na bütçe ayırmıştır (Çınaroğlu 2010: 55-59; Özgüç 1975: 115). Mustafa Kemal Atatürk'ün bu kazıların sürekliliğine verdiği önemi gösteren bir başka olay ise hazırlamış olduğu vasiyetnamesine göre vefatından sonra kendi kişisel mirasından kalan paradan her yıl düzenli olarak Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nun pay almasını buyurmasıdır. Bu vasiyet ile Atatürk Türk Tarih Kurumu'nun ekonomik açıdan sıkıntıya düşmesi engellenmek istemiştir. M. Kemal Anadolu tarihinin aydınlatılması konusuna özellikle önem vermiştir. Bu yüzden arkeoloji bilimi Cumhuriyet Döneminde açılan üniversitelerimizde en çok gelişen bilim dallarından birisi olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün eski eserlere ve arkeolojiye verdiği önemi 22 Mart 1931 yılında Konya gezisi sırasında başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği şu telgrafla anlayabiliriz: *“Memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz definelere halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ileride tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için daha fazla ihtimam gösterilmesi, arkeoloji için daha fazla talebe yetiştirilmesi”* emrini buyurmuştur (Çığ 2006: 209-210; Çetin 2007: 119; Özgüç 1982: X). Mustafa Kemal 1935 yılında Florya'daki köşkünde Afet İnan ve Türk Tarih Kurumu başkanı Hasan Cemil Çambel'e on maddeden oluşan eski eserlerin korunması ve müzelerin geliştirilmesi için bir direktif vermiştir (Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Nizamnamesi 1932: 1-7; Çınaroğlu 2010: 54-55; Yıldızlıturan 2007: 314-315; Özgüç 1982: XI; Özgünel 2012: 233).

“1- Her türlü tarihi vesika, malzeme ve abideleri bulmak, toplamak, muhafaza ve restore etmek,

2- Memleketin içinde ve dağınık bir halde açıkta duran tarihi eserleri tahrip olunmak, çalınmak, satılmak, ziya'a (kaybına) uğramak ve zamanla kendi kendilerine harap olmak tehlikelerinden masun bulundurmak için hükümetçe bütün tedbirler alınmak,

3- Hükümet otoritelerinin ve belediyelerin yakın ilgi, takip ve mesuliyetleri altında Cumhuriyet Halk Partisinin Halk Evlerine ve Parti organlarına açtıracağı sürekli usanmaz bir propaganda faaliyeti ile ve Basın Yayın Umumi Müdürlüğü nezareti ve takibi altında günlük gazete ve mecmualarda yaptırılacak sürekli, tesirli, popüler neşriyatla, bu milli tarih mallarını asıl sahibi olan Türk halkına muhafaza ettirmek,

4- Gerek içerde ve gerek dışarıdaki müzeler ve kütüphanelerde mevcut eski eserlerin ve tabloların kopyalarından koleksiyonlar vücuda getirmek,

5- Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir, Edirne'de muayyen devirlere ve kültürlere ait eserleri toplayarak bu şehirleri büyük üslupta birer “eski eserler ve abideler merkezi haline koymak”,

6- Ecnebi tarih ekspedisyonların (seferlerinin, araştırmalarının, keşiflerinin) büyük sermayelerle başardıkları kazıları, ileride mali kudretimizin vüs atılı (geniş bir zamanda) zamanında yapmak üzere, şimdilik, küçük mikyasta kazılar tertibi ile arkeolojik ve antropolojik araştırmalar ve keşifler yapmak,

7- Memleket içinde ve dışındaki mühim kazı ve keşif yerlerine seyahatler tertip ederek, bulunan tarihi eserler ve abideler üzerinde ilmi tetkikler yapmak,

8- Hükümete düşen işleri, bu projeleri uygulamakla görevli komisyonların Hükümet nezdinde takip etmeleri,

9- Yabancı bilim müesseseleriyle ve otoritelerle, mütehassıslarla işbirliği kurmak,

10- Kültür Bakanlığı verimli yardımını, işbirliğini sağlamak.”

Bu direktif ile yurdun her yerinde ele geçen eski eserlerin ilgili makamlarca toplanması ve müzelerde korunması ile ilgili emirler verilmiş, bu görev yerine getirilerken Cumhuriyet Halk Partisi il teşkilatları da dâhil olmak üzere birçok kurum görevlendirilmiştir. Bu direktifleri hazırlarken Mustafa Kemal'in

kafasında yeni kurduğu devletin her alanda aynı hızda ilerlemesi ve yükselmesi düşüncesi yer almaktaydı. Eski eserlerin korunması ve buna bağlı olarak müzelerin gelişmesini istiyordu. Atatürk bu gelişmenin Türk Tarih Kurumu tarafından desteklenmesi ve sahip çıkılması için yoğun çaba sarf etmiştir.

Mustafa Kemal'in yurt içi gezilerinde en çok seyahat ettiği şehir olan Konya'dan 21 Şubat 1931 günlü başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği telgraf, onun eski eserlerin korunması ve onarılması konusunda ne kadar hassas olduğunu göstermektedir (Yıldızıturan 2007: 313; Çınaroğlu 2010: 52).

“Baş müvekkil (başbakan) İsmet Paşa Hazretlerine

Son tetkik seyahatlerimde muhtelif yerlerdeki müzeleri ve eski sanat ve medeniyet eserlerini gözden geçirdim.

İstanbul'dan başka Bursa, İzmir, Antalya, Adana ve Konya'da mevcut müzeleri gördüm. Bunlarda, şimdiye kadar bulunabilen bazı eserler muhafaza olunmakta ve kısmen de ecnebi mütehassısların yardımı ile muhafaza edilmektedir. Ancak, memleketimizin hemen her tarafında, emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin, ileride, tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette *muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için, müze müdürlüklerine ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kati lüzum vardır. Bunun için Maarifçe, harice tahsile gönderilecek talebeden bir kısmının bu şubeye tahsisi muvafık olacağı fikrindeyim.*

Konya'da, asırlarca devam etmiş ihmaller sebebiyle, büyük bir harabi (harap) içinde bulunmalarına rağmen sekiz asır evvelki Türk Medeniyeti'nin mimari şaheserleri sayılacak kıymette bazı mebani (binalar) vardır. Bunlar bilhassa Karatay Medresesi, Alâeddin Camii, Sahip Ata Medrese Camii ve Türbesi, Sırçalı Mescit ve İnce Minareli Camii derhal ve müstacelen (acilen) tamire muhtaç haldedirler. Bu tamirin gecikmesi ve abidelerin kâmilten (tümünün) indirasını (yok olmalarına) mucip olacağından, evvela asker işgalinde bulunanların tahliyesinin ve kâffesinin (tamamının) mütehassıs zevat (kişiler) nezaretiyle tamirinin temin buyrulmasını rica ederim.”

Mustafa Kemal Atatürk'ün Başbakanlığa gönderdiği bu telgraf ile Türkiye'de eski eserlerin korunması ve kollanması yolunda atılmış en önemli adımlarından birisidir. Bu telgraftan sonra yurt dışına öğrenci gönderilmesi ve müzelerin açılması hızlanmıştır.

Türk Bilim İnsanlarının Yaptığı Kazılar:

Bu makalenin zaman tarihini oluşturan 1923-1938 yılları arasında Türk bilim insanları tarafından Anadolu topraklarında yürütülen kazılar kronolojik olarak şu şekilde sıralayabiliriz: 1931 yılında Çankırıkapı, 1932 yılında Ankara Orman Fidanlığı, 1933 yılında Ahlatlıbel, Karalar ve Ankara Kale, 1934 yılında Göllüdağ ve Pazarlı, 1935 yılında Alacahöyük, 1937 yılında, Etiyokuşu, İzmir Namazgâh, İstanbul Sarayburnu, 1938 Ankara Tayyare Meydanı, 1936-1939 yılları arasında Trakya Tümülüsleri kazıları yapılmıştır (İnan 1938: 7-8; İnan 1943: 10-11; Özdoğan 2011: 202). Mustafa Kemal Döneminde Türk bilim insanları tarafından başlatılan bu kazılar ile arkeoloji alanında yaşanan kalifiye eleman sıkıntısı ve tecrübe eksikliği giderilmeye çalışılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye topraklarında Türk bilim insanları tarafından yapılan kazıların tamamı değil bazıları ele alınacaktır. Bu değerlendirme kazıları Türk Arkeoloji tarihine olan katkılarına göre yapılmaya çalışılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde (1923-1938 yılları arasında) Türkiye topraklarında Türk bilim insanları tarafından başlatılan bu kazıları bütçeleri Türk Tarih Kurumu tarafından karşılanmıştır. Ancak Ahlatlıbel ve Alacahöyük kazılarının masraflarını Mustafa Kemal Atatürk kendi şahsi bütçesinden karşılamıştır.

Orman Fidanlığı Kazısı (1932)

Ankara İli Yenimahalle ilçesinde günümüz Atatürk Orman Çiftliğinin içinde yer alan bu Tümülüs 1932 senesinde Atatürk Orman Çiftliğine su çıkartmak için yapılan kuyu sondajı sırasında açığa çıkartılmıştır.

Hamit Zübeyir Koşay tahribata uğrayan tümülüste kurtarma kazısı yapmıştır. Orman Fidanlığı kazısı Cumhuriyet Dönemi'nin ilk kazısı olmasına karşın (Çetin 2007: 119), H. Z. Koşay'ın bu tümülüste yapmış olduğu çalışmalar Türk Arkeoloji tarihinde yapılan kazılar arasında yer almaz çünkü tümülüsün büyük kısmı kuyu açılırken tahrip edilmiş, Koşay bu tahribattan çıkan eserleri toplama çalışması yapmıştır. Bu kazı çalışması ile Phryg (Frig) Dönemine ait çeşitli kapacak ve çanak çömlekler ele geçirilmiştir (Koşay 1933: 5-6).

Karalar Kazısı (1933)

Ankara ilinin Kazan ilçesindeki Karalar köyünde yer almaktadır. 1933 yılında Remzi Oğuz Arık başkanlığında bir sezon kazı yapılmıştır (Arık 1934:

102-103; İnan 1943: 10; İnan 1938: 7; İnan 1960: 299; Salgırlı 1989: 58; Morçöl 2007: 469-470). 1930'lu yıllarda Ankara ilinin tarihini aydınlatılması için çalışmalar yapılmasında önemli roller üstlenen Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti Üyesi Aydın Milletvekili ve Milli Eğitim Bakanı olan Reşat Galip Beyin isteği üzerine başlayan Ankara ili çevresinde yapılan yüzey araştırmaları sırasında tespit edilmiştir (Ekmen 2012: 179; Arık 1934: 102-103).

Karalar Kazısı Türk bilim insanlarının yaptığı ikinci kazı olmasından dolayı da önemlidir. Karalar kazısında sırası ile Osmanlı, Roma, Bizans ve Helenistik Döneme ait yapılara rastlanmıştır.

Ahlatlıbel Kazısı (1933)

Ankara İli Çankaya İlçesi sınırları içinde yer almaktadır. Atatürk Dönemi'nde Türkiye topraklarında Türk bilim insanları tarafından yürütülen bir diğer Türk kazısı Ahlatlıbel'dir. Mustafa Kemal Atatürk, Afgan Kralı Emanullah Han tarafından kendisine hediye edilen otağı bazı arkeolojik buluntuların ele geçirildiği Ahlatlıbel'e kurdurmuş ve burada kazı yapılmasını istemiştir. Türk Tarih Kurumu'nun teklifi üzerine ve Maarif Vekâleti'nin Emirle, yurt dışından Hungaroloji (Macarca) eğitimini tamamlayarak yurda yeni dönmüş olan Dr. Hamit Zübeyir Koşay tarafından 1933 yılında kazılara başlanmıştır (Koşay 1934: 3-4; İnan 1938: 7; İnan 1943: 10; İnan 1960: 299; Çetin 2007: 119; Arık 1944: 348; Arık 1941: 844; Salgırlı 1989: 58; Morçöl 2007: 474-475).

Hamit Zübeyir Koşay başkanlığında başlayan Ahlatlıbel kazılarında iki aylık bir sürecin sonunda hiçbir arkeolojik eser bulunamamıştır. 5 Mayıs 1933 günü kazı alanını ziyaret eden Mustafa Kemal (Resim 1) araziye dolaştıktan sonra kazı heyetinin yanlış yeri kazdığını fark etmiş ve asıl kazılması gereken yeri göstererek "Beyler burayı kazın, burası stratejik nokta" demiştir. Kazı heyeti Atatürk'ün gösterdiği yeri kazmaya başlamış ve Ahlatlıbel keşfedilmiştir (Çınaroğlu 2010: 51).

Göllüdağ Kazısı (1934)

Niğde il sınırları içinde yer alan, Niğde'nin 60 km. kuzeyinde Çiftlik Beldesine bağlı Kömürcü köyündeki 2172 m yüksekliğindeki eski bir krater gölünün kenarında yer almaktadır (Kulakoğlu 2012: 139-140; Arık 1936: 3-4; Arık 1941: 844; Çetin 2007: 119). 1934 yılında Remzi Oğuz Arık tarafından bir sezon süren kazı yapılmıştır (Arık 1936: 3-4; Arık 1938: 3-4; İnan 1938: 7; İnan

1943: 10; İnan 1960: 299). Bu kazılar sırasında Geç Hitit Dönemine (M.Ö. 8. yy) tarihlenen çift başlı iki aslan heykeli bulunmuştur.

Alacahöyük Kazısı (1935)

Çorum ili Alaca ilçesinde yer alan Alacahöyük 1835 yılında o zamanki adı İmat Höyüğü olarak W.C. Hamilton tarafından ilk kez bilim dünyasına tanıtılmıştır (İnan 1960: 293; Arık 1936: 26; Çınaroğlu 2010: 35). 1861’de G. Perrot, 1881’de W. Ramsey, 1893 yılında E. Chantre Alacahöyük’te küçük çapta çalışmalarda bulunmuşlardır (İnan 1960: 293; Arık 1936: 26; Çınaroğlu 2010: 35; Öztan 2012a: 67). Bu gezginlerin Alacahöyük’ü tanıtmaları, pek çok bilim insanının ilgisini Alacahöyük’e çekmişti. Sistemli olarak ilk kazı çalışmaları 1907 yılında Theodore Macridy Bey tarafından başlatılmış, ancak Macridy Bey’den sonra 1935 yılına kadar kazı yapılmamasına karşı Alacahöyük’ün ünü arkeoloji dünyasında yer etmeye başlamıştır.

Alacahöyük’ü hiç görmediği halde kitaplardan tanıyan Mustafa Kemal Atatürk Ahlatlıbel kazılarının ardından Alacahöyük’te de kazı yapılmasını istemiştir. İlk milli kazılar arasında yer alan Alacahöyük kazıları Mustafa Kemal’in isteği üzerine 1935 yılında Türk Tarih Kurumu adına Dr. Hamit Zübeyir Koşay başkanlığında başlamıştır (Jean 2006: 182; Arık 1937: 210; İnan 1938: 7; Koşay 1943: 22; İnan 1943: 10; İnan 1960: 299; Çetin 2007: 119; Önder 1995: 8; Önder 1977: 177; Çınaroğlu 2010: 35; Özyar 2011: 232-233). “*Türkiye Cumhuriyetinin temeli költürdür*” diyen Atatürk Arkeoloji çalışmalarına katkıda bulunabilmek amacıyla ilk kazı mevsiminde kendi cebinden 3.000 lirayı Türk Tarih Kurumu’nun kullanması için Afet İnan’a vererek kazı giderlerinin karşılanmasını sağlamıştır (İğdemir 1976: 197).

Alacahöyük’teki kazılara 1935 senesinde üzerinde yer alan 400 nüfuslu köyün Atatürk’ün de emriyle höyük üzerinden yakındaki bir alana taşınması ile başlanılmıştır (Koşay 1943: 22). Alacahöyük kazıları başladığı yıl kazı toprağının taşınma sorunu ile karşılaşmış kazı ekibi M. Kemal’den üç adet dekovil istemiştir. Afet İnan ve Şükrü Kaya’nın bu isteğine Atatürk şu cevabı vermiştir, “...*Siz oyun mu oynuyorsunuz? Üç tane ile kazı mı yapılır? Derhal 30 tane Krupp’tan alın...*” demiştir (Çınaroğlu 2010: 56). M. Kemal’in destekleri ile başlayan bu ilk çalışmalar sırasında Alacahöyük’ü hak ettiği üne kavuşturan Eski Tunç Çağı kral mezarlarından bazıları bulunmuştur. 1935 yılında açığa çıkarılan üç kralı mezara ek olarak 1936 yılında üç mezar ve 1937-1939 yılları

rında ise yedi mezar daha açığa çıkarılmıştır (İnan 1938: 9). Alacahöyük'te ele geçirilen tarihi eserler Ankara Anadolu Müzesine götürülmüştür (Önder 1995: 8; Önder 1977: 178).

Mustafa Kemal Atatürk 1935 yılında Alacahöyük'ü ziyaret etmiştir (Resim 2)². Mustafa Kemal Atatürk 1938 yılında Alacahöyük'te ele geçen en zengin Eski Tunç Çağı Kral Mezarı buluntularının haberini alınca Alacahöyük'e gitmek istedi, ancak hastalığından dolayı doktorlar bu seyahate izin vermediler. Bunun üzerine Kral Mezarına ait buluntular Dolmabahçe Sarayı'na getirilmiş ve Mustafa Kemal'e gösterilmiştir (Çınaroğlu 2010: 61).

1935 yılında itibaren Türk arkeologlar tarafından kazılmaya başlanan Alacahöyük Türk Arkeolojisi'nin gelişmesine çok önemli katkılar sağlamıştır. Türk Tarih Kurumu tarafından finanse edilen Alacahöyük kazıları sayesinde çok sayıda Türk arkeologu yetişmiş, yetişen bu bilim adamları bu kazılar sayesinde kazı yöntemleri ve teknikleri konularında uzmanlaşmıştır.

Trakya Tümülüsleri Kazısı (1936-1939)

1936-1937 yılında Türk Tarih Kurumu adına İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdür yardımcısı arkeolog Dr. Arif Müfit Mansel yönetiminde Trakya'da yeni kazı alanları oluşturulmuştur. Arif Müfit Mansel ile mimar Mahzar Altan, muhasip Şefik ve Trakya Üçüncü Umumi Müfettişliğinden köycülük şefi olan Selahattin Kandemir'den oluşan heyet 3 Eylül 1936 bölgede incelemeler yapmış ve Alpullu şeker fabrikası yanında Tümülüs tespit edilmiş ve açılmaya başlamıştır (Mansel1940a: 89-93; Mansel 1940b: 165-168; Arık 1938: 4-5; İnan 1938: 7; İnan 1943: 10-14; İnan 1960: 300).

Trakya Tümülüsleri'nde Roma Dönemine ait güzel buluntular ele geçtiğini öğrenen Mustafa Kemal, bu buluntuları İstanbul Dolmabahçe Sarayına getirterek hasta yatağında eserleri yakından incelemiştir (Çınaroğlu 2010: 61; Mansel 1940b: 45).

Etiyokuşu Kazısı (1937)

1937 yılında Şevket Aziz Kansu tarafından Çubuksuyu Vadisinde, Etiyokuşu olarak bilinen alanda eski dönemlere ait çanak çömlek, kırıntılı ve alt Paleolitik çağa ait buluntular tespit edilmiştir. Bu hafriyat sırasında çok sayı-

2- Bazı bilim insanlarının Atatürk'ün Alacahöyük'ü hiç ziyaret etmediğine dair bir takım iddiaları olsa da Mustafa Kemal Atatürk 1935 yılında Alacahöyük'e gelmiş ve höyükte incelemelerde bulunmuştur. Ayrıca bakınız (Çınaroğlu 2011: 61).

da çakmak taşından yapılmış taş alet ele geçmiştir (Kökten 1952: 183; Morçöl 2007: 475-476; Kansu 1940: 1-3; İnan 1938: 8; İnan 1943: 10, İnan 1960: 300). Bakır Çağ'ına ait alanda yapılan hafriyat çalışmaları sırasında ocak, çanak çömlek kırıntıları tespit edilmiştir.

Karaoğlan Kazısı (1937-1941)

Ankara ili Gölbaşı ilçesine bağlı Karaoğlan köyünde Moğan Gölünün kıyısında yer almaktadır. Türk Tarih Kurumu adına Remzi Oğuz Arık başkanlığında 1937-1941 yılları arasında kazılar yapılmıştır (Öztan 2012b: 183; Morçöl 2007: 476; Arık 1939: 9-12; Arık 1948: 47; Özgüç 1987: 19-20; Kansu 1952: 190-191). Karaoğlan Höyüğü'nün Frig, Hitit ve Eski Tunç Çağında yerleşim gördüğü tespit edilmiştir. Bu höyükte yapılan kazılar Ankara ve çevresinin tarihini aydınlatılması açısından önemli bir höyüktür (Arık 1939: 9-12; Arık 1948: 47; Kansu 1952: 190-191; Özgüç 1987: 15-18).

Pazarlı Kazısı (1937-1938)

Pazarlı Höyük Çorum ili Alacahöyük kazasına bağlı Pazarlı köyünde yer almaktadır (Koşay 1939: 5-6). Bu höyük Pazarlı köylüleri tarafında bulunan Frig Dönemi'ne ait boyalı yapı kabartma parçalarının Alacahöyük'te kazı yapan Hamit Zübeyir Koşay ve Mahmut Akok göstermeleri üzerine keşfedilmiştir. H. Z. Koşay ve M. Akok 1937 yılında Alacahöyük kazısına ara vermişler ve Türk Tarih Kurumu adına Pazarlı Hüyük'te on iki gün süren bir çalışma yapmışlardır. Pazarlı Höyük kazıları 1938 yılında sonlandırılmıştır (Akurgal 1943: 1-3; Koşay 1941: 1-2; İnan 1938: 7-8; Çetin 2007: 119).

Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde Türk bilim insanları tarafından yürütülen Pazarlı Höyük kazıları ile İç Batı Anadolu'da yaşamış olan Frig medeniyetinin Kuzey Anadolu'daki hâkimiyet sahası hakkında bilgiler elde edilmiştir.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin son döneminde temelleri atılmaya başlayan Türk Arkeolojisi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti Dönemi'nde gelişimini sürdürmüştür. Eski eserlere, müzelere ve kazılara oldukça ilgili olan Mustafa Kemal Atatürk bulduğu her fırsatta Anadolu'nun değişik yerlerindeki müze ve ören yerlerini ziyaret etmiştir. *“Bir vatanın sahibi olmanın yolu, o topraklarda yaşamış tarihi olayları bilmek, doğmuş uygarlıkları tanımak, sahip olmaktan geçer”* diyen Mustafa Kemal Atatürk Anadolu'nun değişik yerlerinde kazılar yapılmasını bu-

yurmuştur. Mustafa Kemal Atatürk 1930 yılında Gavurkale, 1931 yılında Aya-sofya Camii Mozaikleri çalışması, 1932 yılında Troia, 1933 yılında Ahlatlıbel, 1935 yılında Alacahöyük kazılarının başlatılması için çalışmalarda bulunmuş ve bu kazıları kişisel girişimleri sonucunda başlatmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk 1933 yılında kendi teşebbüsleri ile başlayan Ahlatlıbel kazısının tüm giderlerini kendi cebinden karşılaması, onun eski eserlerle, tarih ve arkeolojiye karşı duyduğu sevginin en açık göstergesidir 1927 yılında itibaren Alişar Höyük'te kazılar yapan H. von. der. Osten Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği üzerine Ankara Gavurkale'de kazılar yapmıştır. Bu kazının giderlerini de Mustafa Kemal Atatürk karşılamış, yürütülen kazı çalışmalarını yerinde incelemiştir. Ayasofya Camii Mozaik çalışmalarını yürütmesi için T. Whittemore'nin bizzat Atatürk tarafından Türkiye'ye davet edilmiştir. Troia Kazılarının 1932 yılında yeniden başlatılması için C. W. Blegen Mustafa Kemal Atatürk tarafından davet edilmiş ve Troia kazıları yeniden başlatılmıştır. Ülkesinin tarihini aydınlatmaya çalışan Mustafa Kemal Atatürk ile ilgili bir başka örnekte 1935 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından kendi isteği doğrultusunda başlatılan Alacahöyük kazılarına da maddi desteklerde bulunmasıdır.

1923-1938 yılları arasında Anadolu topraklarında Türk bilim insanları tarafından yürütülen kazılar ile Anadolu'nu tarihi aydınlatılmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti Dönemi'nde başlayan kazıların bazıları Cumhuriyet Dönemi'nde de devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk dönemde başlayan kazılarda çalışacak nitelikli eleman sıkıntısı yaşanmış, ancak Türk Tarih Kurumu'nun kurulması, İstanbul Üniversitesi'nde Arkeoloji Enstitüsü'nün kurulması, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin açılması, yurt dışına öğrenciler gönderilmesi ve yurt dışından yabancı bilim insanların getirilmesi ile bu sıkıntılar aşılmıştır.

Atatürk Dönemi'nde (1923-1938) Türk Arkeolojisi'nin gelişmesi için yapılan bütün büyük yenilikler zamanla meyvesini vermeye başlamış, ancak bu büyük değişim ve kalkınmanın baş mimarı olan Mustafa Kemal bu ilerlemenin yalnızca bir kısmın görebilmiştir. Türk Tarih Kurumu'nun Anadolu'nun değişik yerlerinde kazılara başlaması, İstanbul Üniversitesi ve Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nin ilk arkeoloji öğrencilerini mezun etmesi; yurt dışına eğitim almaları için gönderilen öğrencilerin yurda dönmeleri, yurtdışından gelen yabancı bilim insanların çalışmaları sonucunda Türk Arkeolojisi Mustafa Kemal'in istediği büyük sıçramayı yaşamıştır. Ancak Mustafa Kemal Atatürk'ün ömrü bu büyük

kalkınma aşamasını görmeye yetmemiştir. Türk Arkeolojisi'nin günümüzdeki ulaşmış olduğu üst düzey eğitim seviyesinin ve başarının temelleri 1923-1938 yılları arasında yani Mustafa Kemal Atatürk Dönemi'nde atılmıştır.

KAYNAKÇA

AKURGAL, Ekrem (1944), “Pazarlı’da Çıkan Eserler Üzerinde Yeni Araştırmalar”, *Belleten*, Cilt VII/Sayı. 25, 1-19.

ARIK, Remzi Oğuz (1933), “Anadolu Arkeologya Tarihinde Alişar Hafriyatı”, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, Sayı1, 18-63.

ARIK, Remzi Oğuz (1934),“Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâletince Yaptırılan Karalar Hafriyatı”, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, Sayı2, 102-165.

ARIK, Remzi Oğuz (1936a), *Türkiye’de 1935 Yılındaki Arkeoloji İşleri*, İstanbul: Devlet Basımevi.

ARIK, Remzi Oğuz (1936b), “Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Adına Yapılan: Göllüdağ Hafriyatı Üstüne (İlk Kısa Rapor)”, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, Sayı3, 3-35.

ARIK, Remzi Oğuz (1937),“Alacahöyük Hafriyatının İlk Neticeleri”, *Belleten*, Sayı 1, 210-266.

ARIK, Remzi Oğuz (1937), *Türkiye’de 1936 Yılındaki Arkeoloji İşleri*, İstanbul1938.

ARIK, Remzi Oğuz (1939),“Anadolu’nun En Garp Eti İstasyonu Karaoğlan Höyüğü”, *Belleten*, Cilt III, Sayı 9-12, 27-42.

ARIK, Remzi Oğuz (1941),“Arkeoloji Enstitüsü’nün Dünü, Bugünü, Yarını Hakkında”, Ankara: *DTCF Dergisinden Ayrı Basım*.

ARIK, Remzi Oğuz (1944),“Bitik Kazısı ve Hatay Tetkikleri Hakkında Kısa Rapor”, *Belleten*, Sayı 29, 341-366.

ARIK, Remzi Oğuz (1948),“Karaoğlan Höyüğü Bakır Çağı Mimarlığındaki Özellikler, *III. Türk Tarih Kongresi*, 47-54.

ARSEBÜK, Güven (1983), “Dünden Bugüne Arkeoloji”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt I, 58-72.

ÇAL, Halit (1990), *Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi (Sanat Tarihi) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

ÇETİN, Yusuf (2007), “Mustafa Kemal Atatürk Döneminde (1920-1938) Müze ve Eski Eserler Konusunda Yapılan Çalışmalar”, *Erzurum Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, Sayı 12, 117-121.

ÇİĞ, Muazzez İlmiye (2006), “Mustafa Kemal Atatürk ve Türkiye’de Arkeoloji”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi; Dün/Bugün/Yarın (Özel Sayı)*, Sayı 108-119, 209-212.

ÇINAROĞLU, Aykut (2010), *Atatürk ve Alacahöyük*, Ankara: Yüksel İnşaat.

EPIKMAN, Refik (1973), “Osman Hamdi”, *Kültür ve Sanat*, İstanbul, s. 23-26.

EKMEN, Gülden (2012), “Karalar (1933)”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011)*, Ed. Orhan Bingöl-vd, 179-182.

ESİN, Ufuk (1997), “Arkeoloji”, Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Bilim “Sosyal Bilimler”, *TÜBA*, 59-69.

İĞDEMİR, Uluğ (1976), *Yılların İçinden; Makaleler, Anılar, İncelemeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İNAN, Afet (1938), “Türk Tarih Kurumunun Arkeoloji Faaliyetler”, *Belleten/II*, Sayı 5-6, 5-12.

İNAN, Afet (1943), “Türk Tarih Kurumunun Arkeoloji Faaliyetleri”, *II. Türk Tarih Kongresi*, 8-5.

İNAN, Afet (1960), *Tarih Üzerine İnceleme ve Makaleler*, Ankara: Akın Matbaası.

JEAN, Eric (2006), “Bir Yeniden Doğuşun Tarihçesi; Hitit Uygarlığı”, *Boğazköy’den Karatepe’ye Hitit Bilimi ve Hitit Dünyasının Keşfi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

KANSU, Şevket Aziz (1940), *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Etiyokuşu Hafriyatı Raporu (1937)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KANSU, Şevket Aziz (1948), “Karaoğlan Höyüğünden Çıkarılan Eti, Frik ve Klasik Devir İskeletlerinin Antropolojisi”, *IV. Türk Tarih Kongresi*, 190-203.

KANSU, Şevket Aziz (1952), “Tilki Tepe (Şamramaltı, Van) Kazısından

Çıkan İskeletlerin Antropolojisi”, *V. Türk Tarih Kongresi*, 391-397.

KANSU, Şevket Aziz (1967), “İstanbul ve Türkiye Trakya’sının Tarihöncesi İskânına Ait Yeni Araştırma ve Buluşlar”, *VI. Türk Tarih Kongresi*, 13-14.

KOŞAY, Hamit Zübeyir (1932), *Tarihi Abidelerimizi Koruyalım*, Ankara: CH.H.F. Neşriyatı.

KOŞAY, Hamit Zübeyir (1933), “Ankara Gazi Orman Fidanlığında Bulunan Eserler”, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, Sayı I, 5-21.

KOŞAY, Hamit Zübeyir (1934), Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâletince Yaptırılan Ahlatlıbel Hafriyatı, *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, Sayı 2, s. 3-101.

KOŞAY, Hamit Zübeyir (1939), Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Pazarlı Hafriyatı, *Belleten*, Cilt 3, Sayı 9, s. 5-26.

KOŞAY, Hamit Zübeyir (1941), *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Pazarlı Hafriyatı Raporu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KOŞAY, Hamit Zübeyir (1943), “Türk Tarih Kurumu Tarafından Alacahöyük’te Yaptırılan Hafriyatı elde Edilen Neticeler”, *II. Türk Tarih Kongresi*, 21-57.

KOŞAY, Hamit Zübeyir (1967), “Türkiye Arkeoloji Araştırmalarında Gelişmeler”, *Bellele*, Cilt XXXI, Sayı 123, 415-421.

KÖKTEN, İsmail Kılıç (1952), “Anadolu’da Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılışı Üzerine Bir Araştırma”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt 10, Sayı 3-4, s. 167-188.

KULAKOĞLU, Fikri (2012), “Göllüdağ (1934, 1968-69, 1992-96, 1998)”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011)*, Ed. Orhan Bingöl-vd, 139-140.

MANSEL, Arif Müfit (1940a), “Trakya Hafriyatı”, *Belleten*, Cilt IV, Sayı 13-16, 89-114.

MANSEL, Arif Müfit (1940b), “Vize’de Bulunan Maskeli Miğfer”, *Belleten*, Cilt VIII, Sayı 30, 165-169.

MANSEL, Arif Müfit (1948), “Halil Edhem ve İstanbul Müzeleri”, *Halil Edhem Hatıra Kitabı*, Ankara.

MUMCU, Ahmet (1963), “Eski Eserler Hukuku ve Türkiye”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 67, Ankara, s. 45-76.

MUŞMAL, Hüseyin (2009a), *Osmanlı Devleti'nin Eski Eser Politikası: Konya Vilayeti Örneği (1876-1914)*, Konya: Kömen Yayınları.

MUŞMAL, Hüseyin (2009b), *Yabancıların İzinde Osmanlı: Konya ve Çevresinde Araştırma Yapan Yabancılar (1876-1914)*, Konya: Me-sa Yayınları.

MORÇÖL, Çiğdem (2007), “Cumhuriyetin İlk Otuz Yılında, Arşiv Belgelerinde, Ankara’da Yapılan Arkeolojik Kazı Çalışmaları”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2006 Yıllığı*, 459-498.

ÖNDER, Mehmet (1977), *Türkiye Müzeleri ve Müzelerdeki Şaheserlerden Örnekler*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖNDER, Mehmet (1995), *Antika ve Eski Eserler Kılavuzu*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÖZDOĞAN, Mehmet (2001), *Türk Arkeolojisi'nin Sorunları ve Koruma Politikaları I*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

ÖZDOĞAN, Mehmet (2011), *50 Soruda Arkeoloji*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

ÖZGÜÇ, Tahsin (1975), “Atatürk ve Arkeoloji”, *Cumhuriyetin 50. Yıldönümü Seminerinden Ayrı Basım*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ÖZGÜÇ, Tahsin (1982), *Maşat Höyük II*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

ÖZGÜÇ, Tahsin (1987), “R. O. Arık’ın Hitit Arkeolojisine Yaptığı Katkıları Hakkında Gözlemler”, *Remzi Oğuz Arık Armağanı (1987)*, Ed. H. R. Çangur, 19-31.

ÖZGÜNEL, Coşkun (2012), “Atatürk ve Anadolu Arkeolojisi”, Ömer Çapar’a Armağan, Ed. Turgut Yiğit-Mehmet Ali Kaya, 230-234.

ÖZKAN, Süleyman (2009), *Osmanlı Devleti'nde Arkeolojik Kazı Çalışmaları*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.

ÖZTAN, Aliye (2012a), “Alaca Höyük (1935-1967, 1968-1983, 1994-95, 1997-)”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011)*, Ed. Orhan Bingöl-vd, 67-72.

ÖZTAN, Aliye (2012b), “Karaoğlan (1937-1941)”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi 75. Yıl Armağanı Arkeoloji Bölümü Tarihçesi ve Kazıları (1936-2011)*, Ed. Orhan Bingöl-vd, 183-188.

ÖZYAR, Aslı (2011), “Alacahöyük ve Horoztepe”, *Arkeo Atlas Dergisi Özel Koleksiyon Sayısı*, 232-233.

PİOTROWSKI, Boris (1973), “Urartu”, *Belleten*, Cilt XXXVII, Sayı 145-148, 395-413.

SALGIRLI, Semra (1989), “Eski Eser Kaçakçılığının Tarihçesi”, *Eski Eser Tanımı ve Kaçakçılığının Önlenmesi Semineri Notları*, 54-59.

ŞAHİN, Gürsoy (2007), “Avrupalıların Osmanlı Ülkesindeki Eski Eserlerle İlgili İzlenimleri ve Osmanlı Müzeciliği”, *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, S. 42/XXVI, Ankara, 107-125.

TÜRK TARİHİ TETKİK CEMİYETİ NİZAMNAMESİ 1932.

VON DER OSTEN, Hans Henning (1937), *Gavurkale Kılavuzu*, İstanbul.

YILDIZTURAN, Melek (2007), “Atatürk ve Müzeler”, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2006 Yıllığı*, 309-324.

YILDIRIM, Recep-MARTAL, Abdullah (2002), “Osmanlı Yönetiminin Arkeolojik Eserlere Bakış Açısı”, *XIII. Türk Tarihi Kongresi*, 1001-1058.

Murat ERTEN

ÖZGEÇAN ASLAN VAK'ASININ İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA BİR DEĞERLENDİRMESİ VE TARTIŞMALI BİR ÖNERİ: TEDBİREN HAPİS

Yahya ALGÜL

ÇİN'İN KUŞAK VE YOL PROJESİNİN TÜRKİYE ENERJİ SEKTÖRÜNE YANSIMALARI

Zarıfa NAZIRLI

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİNDE ORTADOĞU' DA RUS – İNGİLİZ – OSMANLI ÇATIŞMASI: MUSUL HAREKATI

Erol KILIÇ – Esra SAYIN

INDIVIDUALITY IN ANTIQUE ART

Mehmet KUTLU

KAYALIK: BİR KARLUK YABGU DEVLETİ BAŞKENTİ

Şükrü ÜNAR

ATATÜRK DÖNEMİ'NDE TÜRK ARKEOLOJİSİ

Melike SARAÇAYDIN

KİŞİSEL İMAJ YÖNETİMİ BAĞLAMINDA SOSYAL MEDYANIN KULLANIMI

Murat Kaya

PROTESTAN REFORMUNUN ALMANYA'DA ORTAYA ÇIKIŞ SÜRECİ

Yahya ALGÜL

PIERO SRAFFA ON INCOME DISTRIBUTION

Selva ÇELİK

GEORGE ORWELL'İN "HAYVAN ÇİFTLİĞİ" ADLI ESERİNİN SATİRİK ÇERÇEVDE İNCELENMESİ

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

